

Afrika i en global krisetid: Noen utviklingstrekk

Morten Bøås, Stein Sundstøl Eriksen, Jon Harald Sande Lie og Kari Osland

Utgiver: Norsk Utenrikspolitisk Institutt
Copyright: © Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2023
ISSN: 1894-650X

Lisens:

Alle synspunkter står for forfatterens regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Artiklene kan ikke reproduseres – helt eller delvis – ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatterne.

Besøksadresse: C.J. Hambros plass 2d
Adresse: PO box 7024 St. Olavs Plass
0130 Oslo, Norge
Internett: www.nupi.no
E-post: post@nupi.no
Fax: [+ 47] 22 99 40 50
Tel: [+ 47] 22 99 40 00

Innhold

1. Innledning	4
2. Det globale bakteppet.....	5
Økonomisk stagnasjon	5
Stormaktrivalisering	5
Klimakrise	6
3. Fred, konflikt og sikkerhet	7
Væpnede konflikter.....	7
Jihadisme og voldelig ekstremisme.....	8
Sahel - internasjonalt engasjements fallitt?	8
Kvinner, fred og sikkerhet.....	9
FNs siste store fredsbevarende operasjoner?	9
Regionale implikasjoner.....	10
Maritim sikkerhet.....	10
4. Levekår og økonomisk utvikling	12
Økonomisk utvikling	12
Stormaktsrivalisering i Afrika.....	13
Befolkningsvekst, sysselsetting og urbanisering	13
Jordbruk og matsikkerhet	14
5. Klima og energi	16
Energi	16
Klima.....	17
6. Demokrati, styresett og multilateralt samarbeid	19
Demokrati og styresett.....	19
Regionalt og multilateralt samarbeid	20
7. Avsluttende bemerkninger	23

1. Innledning

Afrika står overfor store utfordringer. Fattigdommen øker igjen etter mange års nedgang. Mange land står overfor en økonomisk krise som følge av koronapandemien, med blant annet økende inflasjon. Flere land er indirekte berørt av Russlands krigføring i Ukraina, som har ført til høye energipriser og redusert tilgang på korn og kunstgjødsel. Flere land og regioner er preget av terror og voldelige konflikter. Og ikke minst skaper klimaendringer økt risiko for flom, tørke og hetebølger.

Samtidig er stormaktenes rolle i Afrika i rask endring. Etter en periode med sterk europeisk og amerikansk dominans har andre stormakter, som Kina og Russland, økt sin aktivitet på kontinentet. Kina har investert massivt i infrastruktur, handel og bistand, mens Russland har fått en viktig rolle i en del land, særlig med militærhjelp og våpenleveranser. Samtidig har også andre land, som India, Tyrkia og Qatar, gjort store investeringer på kontinentet.

Dette skjer samtidig som Afrikas globale betydning sannsynligvis vil øke. For det første inneholder regionen viktige naturressurser som olje og gass, samt sjeldne mineraler og jordmetaller som det er stor etterspørsel etter i et grønt skifte. For det andre er regionen svært påvirket av klimaendringer, noe som kan føre til sosial uro, voldelige konflikter og omfattende migrasjon. I en tid med økende geopolitisk rivalisering og ustabilitet betyr dette at utviklingen i Afrika vil ha betydelige globale konsekvenser.

Selv om andre land har økt sin interesse for, og blitt en viktigere partner for land i Afrika, er EU og Europa fortsatt Afrikas største handelspartner og bistandsgiver. Det er ikke langs denne akse EU og Europas innflytelse i Afrika utfordres, men innenfor områder som styresett, infrastruktur, energi, og spesifikt fra russisk side innenfor det vi kan omtale som en nisje av sikkerhetsmarkeder. Her har Russland kunne operere ved å tilby våpensalg, militær trening og tjenester fra det private sikkerhetssekskapet Wagner-gruppen, til regimer som Europa og USA ikke ønsker å gi den typen støtte til. Kampen om politisk og økonomisk innflytelse i Afrika er sterkere og mer tilspisset enn siden Den kalde krigen og det er grunn til å tro at dette vil vedvare.

Dette gir også afrikanske land større valgmuligheter og autonomi vis-à-vis eksterne enkeltaktører. De afrikanske statene er ikke bare objekter som omverdenen handler overfor, det være seg gjennom bistand, investeringer eller i internasjonale fora. De er også handlende subjekter, som med økt selvbevissthet vil forsøke å navigere det nye landskapet både av global stormaktrivalisering og fragmentering. Dette er en utvikling som må tas på alvor. Verken Norge eller Europa har råd til å ta Afrika og afrikansk støtte til våre posisjoner i internasjonal politikk for gitt.

Dette notatet er skrevet på oppdrag for Utenriksdepartementet (UD), med hensikt om å gi en kort oversikt over de viktigste utviklingstrekkene i Afrika, som innspill til UDs arbeid med og utvikling av ny, norsk Afrika-strategi.

2. Det globale bakteppet

Økonomisk stagnasjon

Den globale økonomien er i krise. Veksten har stoppet opp og fattigdommen øker, mens inflasjonen og rentenivået stiger. Veksten har vært lav helt siden finanskrisa i 2008, men situasjonen har blitt forverret de siste tre åra. Først ble økonomien hardt rammet av koronapandemien. Nedstenginger førte til at handel og investeringer stoppet opp, og det oppsto store flaskehalsar i de globale forsyningskjedene. Det oppsto akutt knapphet på medisinsk utstyr og etter hvert vaksiner, og helsevesenet ble overbelastet. Økonomien ble holdt kunstig i gang i mange land, gjennom store lånefinansiert krisetiltak.

Da den akutte fasen av pandemien var over, og restriksjonene ble fjernet førte knapphet på viktige varer til økt inflasjon. Ikke lenge etter startet krigen i Ukraina, som skapte krise i energimarkedet, med skyhøye priser på olje og gass og problemer med eksport av blant annet landbruksvarer og kunstgjødsel fra Russland og Ukraina.

I en globalisert økonomi rammes alle land av krise. Den økonomiske situasjonen i Afrika i 2023 er preget av en rekke eksterne sjokk og global økonomisk stagnasjon. Fallende råvarepriser etter finanskrisa i 2008 rammet kontinentet hardt. Den høye veksten fram til dette var i stor grad et resultat av høye råvarepriser og veksten har ikke tatt seg opp etter dette. Selv om Afrika ikke ble like hardt rammet av selve pandemien som andre deler av verden, har den globale økonomiske oppbremsingen førte til nedgang i handel og investeringer og fall i inntekter fra vareeksport og turisme. Sammen med økte låneopptak i åra etter finanskrisa har dette har i sin tur ført til at utenlandsgjelda har vokst kraftig.

Stormaktrivalisering

Forholdet mellom stormaktene er i rask endring. Etter en periode med sterk amerikansk dominans har andre makter, som Kina, Gulf-statene, Tyrkia og Russland, blitt mye mer selvhøvdende og tatt en mer aktiv rolle i global politikk. Dette kan sees både i deres stadig mer konfronterende holdning i bilaterale forbindelser med USA og i deres forhold til andre land. Resultatet er at vi nå ser økt konkurranse og rivalisering mellom stormaktene i ulike deler av verden.

Samtidig er det mye som tyder på at den globale økonomiske integrasjonen de siste tiåra er i ferd med å reverseres. Det er klare tegn på global økonomisk fragmentering og på at økonomisk samhandling i økende grad preges av rivalisering. Det er tendenser til proteksjonisme og til dannelsen av regionale økonomiske allianser, samtidig som stormaktene konkurrerer om innflytelse i ulike deler av verden.

Tendensen til økt stormaktrivalisering er tydelig også i Afrika. Med få unntak (Libya under Ghadafi og Zimbabwe) har afrikanske land i større eller mindre grad samarbeidet med Vesten siden slutten av den kalde krigen. Dette har endret seg i det siste. For det første har USA nedprioritert Afrika, og amerikansk innflytelse har blitt betydelig mindre. For det andre har Kina fått en stadig mer sentral rolle. Det mest synlige uttrykket for dette er Belte- og veiinitiativet, med massive investeringer i infrastruktur. Dette har blitt ledsaget av betydelig økning i handel og bistand, inkludert våpensalg og militær støtte. Endelig har Russland økt sin aktivitet i Afrika, særlig gjennom militær støtte og våpensalg. Én tydelig indikasjon på at Russland er tilbake på det afrikanske kontinentet, er Russia-Africa Summit som ble holdt i

Sochi i 2019, hvor 43 afrikanske statsledere deltok. For det tredje er EU i ferd med å øke sine ambisjoner i Afrika.

EU har store ambisjoner i Afrika, men selv om EU og Europa fortsatt er kontinentets viktigste handelspartner og bistandsgiver, er innflytelsen blitt mindre. En konkret indikasjon på dette er de afrikanske landenes reaksjon på krigen i Ukraina, der en rekke land avsto fra å stemme i relevante avstemninger i FN, og nektet å iverksette sanksjoner mot Russland. Europa har også opplevd betydelig tap av innflytelse i Sahel-regionen, noe som blant annet har vist seg gjennom store anti-franske demonstrasjoner og økt samarbeid med Russland. Et annet problem for EU og Europa er at landenes forhold til Afrika bare i begrenset grad er samordnet.

Planen om et afrikansk frihandelsområde (AcFTA) har blitt framhevet som et positivt tiltak som vil øke investeringene og motvirke proteksjonistiske trender i Afrika. På lang sikt kan AcFTA bli et viktig verktøy, men det er verdt å minne om tidligere havarier til tilsvarende planer som Lagos Plan of Action og Abuja Treaty. Selv om dagens nivå av intra-kontinental handel er noe høyere, er afrikanske land fortsatt mer konkurrenter på de samme internasjonale råvaremarkedene enn økonomier som samarbeider og handler med hverandre.

Klimakrise

Global oppvarming har dramatiske konsekvenser for alle land. Mer ekstremvær, flom og tørke og naturkatastrofer undergraver livsgrunnet for millioner av mennesker. Selv om afrikanske land i liten grad har bidratt til å skape klimaendringene, er Afrika blant regionene som er hardest rammet. Det er blant områdene der klimaet er mest endret, noe som blant annet truer mat- og vannforsyningen. Problemet forsterkes ytterligere av høye priser på drivstoff og gjødsel. Dette skaper i neste omgang grobunn for sosiale og politiske konflikter.

Klimaendringene må håndteres på flere plan: Kutt i utslipp, tilpasning til endringer som allerede har skjedd, kompensasjon for skade folk har blitt påført og investeringer i omstilling til en «grønn økonomi». Alle slike tiltak er konfliktfylte. Det er strid om hva som skal prioriteres, hvem som skal betale og hvordan tiltakene skal organiseres. Samordning og samarbeid er nødvendig, men vanskelig å få til. Afrikanske regjeringer ønsker mer støtte fra de rike landene til klimatilpasning og overføringer for tap og skade relatert til klimaendringer. Men selv om støtten har økt noe er tiltakene hittil langt fra tilstrekkelige.

Utviklingen i verdensøkonomien, forholdet mellom stormaktene og klimapolitikken har stor betydning for Afrika. Dette utgjør et viktig bakteppe og kontekst for utviklingen på kontinentet, som både afrikanske stater og andre må ta hensyn til.

3. Fred, konflikt og sikkerhet

Selv om det i et overordnet og historisk perspektiv er mange positive trekk ved utviklingen i Afrika de siste tiårene, så er det fortsatt et dystert bilde som tegnes når det gjelder konflikt og opplevelsen av usikkerhet.

Væpnede konflikter

Det pågår væpnede konflikter av en sekulær karakter i land som Etiopia, Den demokratiske republikken Kongo (DR Kongo), Sør-Sudan, og Den sentralafrikanske republikk (CAR) mens voldelige ekstremistiske Jihad-grupperinger herjer i Mali, Niger og Burkina Faso – og særlig i grenseområdene mellom disse landene, samt nord i Nigeria, og i Somalia og Mozambique.

I Etiopia er det særlig i det nordlige Tigray-området at konflikten er lokalisert. Flere hundre tusen mennesker er drept, millioner er drevet fra sine hjem og en sultkatastrofe er under oppseiling. Frontene er steile rundt reformplaner og grad av selvstyre mellom lederne i opprørsgruppa TPLF og den sittende regjeringen representert ved statsminister Abiy Ahmed.

I DR Kongo har flere millioner mennesker mistet livet siden midten av 1990-tallet. Et stort antall væpnede grupper og mange av nabolandene er involvert. Situasjonen er særlig prekær øst i landet, hvor den gamle opprørsgruppen M23 har gjenoppstått. Den kontrollerer flere byer, samt områdene rundt regionhovedstaden Goma, hvor FN-styrken holder til. Foranledningen for dagens situasjon er at Kongos president Tshisekedi inviterte inn militærstyrker fra Uganda og Burundi for å få hjelp med å bekjempe opprørsgrupper. Rwanda beskylder Tshisekedi for å støtte opprørsgruppen FDLR, en rest av hutumilitsen som var ansvarlig for folkemordet i Rwanda i 1994, mens Tshisekedi beskylder Rwanda for å støtte M23.

I Sør-Sudan er offisielt borgerkrigen over, men en rekke uoversiktlige konflikter pågår fortsatt, i et land som flommer over av våpen. Samtidig rammes landet hardt av klimaendringer, og flom har tvunget mennesker på flukt og hindrer tilgang til mat og vann. I Sudan pågår en bitter maktkamp mellom ulike militære ledere. Lederen for RSF-militsen står mot generalene i hæren. Hvilke følger denne konflikten kan få gjenstår å se, men det er en komplisert konflikt med store regionale implikasjoner som ikke bare drar inn naboland som Etiopia og Egypt, men også gulf-stater som Saudi-Arabia og De forente arabiske emiratene, og Russland, via Wagner-gruppen og dens relasjoner til RSF, og den russiske staten som har en avtale om en ny flåtebase i Port Sudan.

CAR har vært plaget av krig og konflikt og humanitære kriser i mange tiår, med tusenvis av drepte og mange flere på flukt. Til tross for flere undertegnede fredsavtaler pågår det i dag konflikter mellom hæren, russiske Wagner-styrker og Rwandiske styrker på den ene siden, og elementer fra Séléka-koalisjonen (i hovedsak muslimske væpna grupperinger), på den andre siden. I tillegg kjemper 'anti-balaka' koalisjonen (en samling kristne militser) mot de sistnevnte.

Den nye væpnede konflikten om politisk og økonomisk makt i Khartoum er et bilde på hvordan fremtidens konflikter i Afrika kan se ut, hvor aktørene på bakken er vevd inn, og vever seg selv inn i, kompliserte regionale og internasjonale allianser som kan gjøre forsøk på konfliktløsning svært vanskelig. Legger vi den økende stormaktrivaliseringen til dette bildet, innebærer det at kollektiv handling fra det internasjonale samfunn for konfliktløsning kan få

enda dårligere vilkår framover.

Jihadisme og voldelig ekstremisme

Jihadistiske grupperinger bidrar til ustabilitet og usikkerhet i Mozambique, Somalia, og Sahel, og da særlig i Mali, Niger, Burkina Faso og Nigeria. I Mozambique, i Cabo Delgado provinsen i nord, har militante islamister drept over 4,500 mennesker og over en million mennesker er tvunget på flukt siden 2017.¹ I Somalia holder fortsatt Al-Shabab stand og utgjør en stor risiko for sivilbefolkningen og staten. I Nigeria sliter man særlig i de tre nordøstlige provinsene med Islamic State West Africa Province (ISWAP) og det som er igjen av Boko Haram, men også andre kriminelle grupperinger.² I Mali, Burkina Faso og Niger opererer Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM) og the Islamic State in the Greater Sahara (ISGS). Den førstnevnte er inspirert av al-Qaidas, mens ISGS formelt er en provins i Den islamske staten (IS). Nyere forskning viser at selv om det stereotypiske bildet av jihadister som islamistiske terrorister til en viss grad stemmer, ser vi også at bildet er mye mer nyansert.³ I mangel av en stat som er til stede – og anses som legitim – tilbyr flere av gruppene 'offentlige' tjenester som eksempelvis beskyttelse, innsamling av skatt og egne mobile «domstoler». Spesielt de sistnevnte bidrar til å gi disse gruppene lokal legitimitet, fordi de i motsetning til offentlige lokale domstoler framstår både som effektive og ukorruperte. Vi ser også at selv om lederne i disse grupperingene spiller på religion, teologi og ideologi, slutter 'fotsoldatene' deres seg i hovedsak til dem på grunn av manglende sikkerhet, mangel på mat, vann og generell fattigdom, samt manglende framtidsutsikter.⁴ Dette har viktige policy implikasjoner. Hvis det er riktig at 'reisen inn i ekstremismens verden' ikke starter med religion eller teologi, men med helt andre og genuine materielle årsaker, så betyr det at det er her kampen mot voldelig ekstremisme må settes inn.

Det har blitt hevdet at det er vanskelig å skille mellom jihadistiske og kriminelle grupper.⁵ Selv om det er flere eksempler på pragmatisk samarbeid mellom jihadister og rene kriminelle elementer, så er det også eksempler på at opprørerne har beslaglagt og brent narkotiske stoffer. Det doktrinnelle elementet hos jihadist grupperingene er så sterkt at det er misvisende å se det som skjer som utviklingen av et felles knutepunkt mellom terrorisme og kriminalitet.⁶ Sahel er verken et terrorisme-kriminalitets knutepunkt eller en region uten styring (ref. ungoverned space-argumentet⁷), men et komplekst landskap av konflikt og pragmatisk samarbeid, hvor væpnede ikke-statlige aktører som jihadistene, navigerer både etter politiske og økonomiske målsetninger, men hvor langsiktige politiske mål fortsatt er dominerende.

Sahel – internasjonalt engasjements fallitt?

I Sahel har det vært et stort nasjonalt, regionalt og internasjonalt engasjement for å hindre spredningen av jihadistisk opprør. Staten og eksterne aktører har i hovedsak håndtert problemet med militærmakt Likevel har sikkerhetssituasjonen forverret seg. Dette har bidratt til radikaliserings. Samtidig peker mange på at regimenes sikkerhetsstyrker og de internasjonale aktørene, særlig Frankrike, ikke har vært effektive nok. Konkret gjelder dette kampen om det jihadistiske hegemoniet mellom de som er inspirert av al-Qaeda og de som har erklært lojalitet til IS. Vinner JNIM krigen mot ISGS vil de ha kvittet seg med en enda mer radikal utfordrer. Dette kan gjøre JNIM så sterk at de tror de kan vinne også over staten, men det kan også gjøre det mindre truende for dem å søke en forhandlingsløsning. I og med at

Frankrike for øyeblikket er ute av Mali er det ingen ekstern makt til stede som motsetter seg slike forhandlinger. Dette kan skape et mulighetsrom for forhandlinger. Pågående forskning tyder på at folk flest ønsker dette velkommen.⁸ Etter oppstanden i 2020 som endte med at militære ledere tok makten, har forholdet mellom de nye makthaverne og Paris vært i en nedadgående spiral. De nye militære lederne i Burkina Faso har også sagt opp det militære samarbeidet med Frankrike, men ønsker å opprettholde andre relasjoner.

Årsaken til at Frankrike ser ut til å miste innflytelse er sammensatt, men hovedproblemet er at de aldri klarte å hindre at konflikten gikk fra vondt til verre både i Mali og Burkina Faso mens de var tungt til stede militært. Når Paris samtidig stilte en rekke krav knyttet til spørsmål om forhandlinger og avtaler om sikkerhetssamarbeid med Russland og Wagner-gruppen, så endte det i mistillit som lokale makthavere kunne nyttiggjøre seg for å styrke sin egen posisjon.

For vesteuropeiske land reiser dette flere dilemmaer. Man har ansett regionen som et arnested for terrorister og migranter og man har prøvd å hindre at disse når Europa.⁹ Regimene i både Mali og Burkina ser ut til å foretrekke å samarbeide med Russland, mens forholdet mellom Russland og Vesten er på et lavmål. Dette bidrar til frykt for at Russland kan bidra til destabilisering i Europa (med tanke på nettopp spredning av terror og flyktninger). Videre har den anti-franske holdningen glidd over i en mer generell anti-vestlig holdning, næret av aktører som Russland og Kina. Samtidig er det ingenting som tilsier at Norge og Vesten har noe å vinne på å trekke seg ut av Sahel-regionen. Situasjonen er allerede kritisk, og en uttrekking kan føre til et større regionalt sammenbrudd. Da er veien åpen for at kaos og konflikt også sprer seg til Niger via Mali og til Benin, Côte d'Ivoire og Ghana, der jihadistene allerede har begynt å operere.

Kvinner, fred og sikkerhet

Fysisk eller seksuell vold mot kvinner er ifølge WHO det mest utbredde menneskerettighetsbruddet i verden og rammer en av tre kvinner i løpet av livet.¹⁰ I krig og konflikt, hvor seksualisert vold øker, er jenter og kvinner ekstra utsatt, men også gutter og menn utsettes for denne typen overgrep. De som rekrutteres til voldelig ekstremistiske grupper, bruker ofte kjønn som en del av narrativet, ved å idyllisere en historisk-mytisk islamsk kriger-kultur og et konservativt syn på kvinners posisjon. Nyere studier påpeker at selv om mange eksterne aktører søker å bedre jenters og kvinners kår, så ender man ofte enten opp med å bidra til å befeste en identitet hvor kvinner anses som ofre, snarere enn å styrke deres rolle eller man opptrer som en type moderniserings agent som bidrar til å befeste og forsterke jihadistenes narrativ om at denne agendaen er utenlandsk og dermed fremmed og ikke i tråd med de sanne islamske verdier.¹¹

FNs siste store fredsbevarende operasjoner?

FNs fire gjenværende multidimensjonale fredsoperasjoner befinner seg i dag i Afrika, i DR Kongo (MONUSCO), Sør-Sudan (UNMISS), Mali (MINUSMA) og Den sentralafrikanske republikk (MINUSCA). Selv om det hevdes at FN har lykket med de fleste fredsoperasjoner, i betydningen hindret ytterligere voldsutøvelse og bidratt til å nå ut med hjelp til mange mennesker,¹² så sliter disse operasjonene med å nå sine mål, først og fremst fordi det ikke er noen fred å bevare. Særlig operasjon i Mali, MINUSMA, har kommet under sterk kritikk

for ikke å bidra i større grad til å stabilisere landet og fordi det er den FN-operasjonen hvor flest FN-ansatte (281) har mistet livet.¹³ MINUSMA illustrerer noen av de dilemmaene FN står i en pågående konflikt. For å nevne noen: For det første, spørsmålet om FN i det hele tatt skal være til stede når det ikke foreligger en levedyktig politisk plan, en våpenhvile eller en fredsavtale. I slike situasjoner er det ikke mulig å få gjort så mye, og man blir omstridt lokalt (som vi så med de store og voldelige demonstrasjonene mot FN i DR Kongo i 2022). Dette bidrar til at FN mister troverdighet. For det andre, og relatert, hvorvidt FN bør krysse linjen om å ta side i konflikter, i henhold til grunnpilarene i FN-charteret.¹⁴ For det tredje, dess mer effektivt en fredsoperasjon beskytter sivile og bidrar til stabilitet, jo mindre insentiv har den regjerende politiske eliten til å finne langsiktige politiske løsninger.¹⁵ Og for det fjerde, at man frykter at dersom FN trekker ut i Mali, så vil det ikke være støtte i Sikkerhetsrådet blant P5, særlig Russland, til å etablere noen ny operasjon. Det pågår diskusjoner i ulike fora om man snarere bør gå tilbake til de mer tradisjonelle observatør-operasjonene, hvor regionale aktører i større grad tar på seg de skarpere oppdragene, eller fokusere mer på Special Political Missions, slik dagens trend viser.¹⁶

Regionale implikasjoner

Alle konflikter har ringvirkninger utenfor de områdene hvor konflikten finner sted. Dette er ikke et særpreget afrikansk fenomen. Samtidig er det slik at jo svakere statene er, og jo mindre legitime regimene som styrer er, desto større er sannsynligheten for at en konflikt får grenseoverskridende effekter. Dette har vi sett en rekke steder i Afrika, fra Mano River bassenget på slutten av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet til dagens konflikter i DR Kongo, Mali og Somalia. Denne trenden vil ikke avta med det første. Konfliktene i Sahel vil fortsette og det internasjonale samfunn bør i større grad enn hittil ha ulike oppdemningsstrategier tilgjengelig. Spesielt viktig vil det være å sette inn ressurser for å forhindre at konfliktene sprer seg til kyststater som Benin, Ghana og Côte d'Ivoire. En slik spredning vil også ha betydning for maritim sikkerhet i Guinea-bukten. Tilsvarende ser vi hvordan konfliktene på Afrikas Horn griper inn i hverandre; det være seg den i Etiopia i Tigray og Eritreas rolle, eller al-Shabaabs grenseoverskridende terroraksjoner mot naboland som Kenya og Uganda. Dette er spesielt alvorlig i en region hvor Nilen og dens ressurser kan bli en kilde til samarbeid og økende regional velstand, men også kan bringe enda en aktør, Egypt, inn i det som per dags dato har mer karakter av en usikkerhetsarkitektur enn noe annet.

Maritim sikkerhet

Langs det afrikanske kontinentet finner vi også noen av verdens viktigste kommersielle maritime forsyningslinjer. Somalia har Afrikas lengste kystlinje, med inngangen til Den persiske gulf og til Suez-kanalen via Rødehavet. Gitt dagens spente geopolitiske situasjon har ikke dette området blitt mindre betydningsfullt, noe som illustreres ved at alle de store militærmaktene er til stede med marinebaser i Djibouti. Guinea-bukten og havner som Accra, Dakar, Lagos, Port Harcourt og Lome, utgjør et tett nettverk av kommersielle og politiske aktører, som både konkurrerer mot hverandre og mot resten av verdenshandelen. Gitt den nye interessen for strategiske ressurser fra det afrikanske kontinent i en verden preget av sterk geopolitisk konflikt som med all sannsynlighet vil vedvare i lang tid fremover, vil det for Norge, som en sjøfartsnasjon som sammen med forvaltningen av vår oljeformue

gjør oss til en global økonomisk spiller, være av stor betydning å ha en aktiv politikk for å fremme så mye globalt samarbeid som mulig om maritim sikkerhet i Afrika. Dette gjelder piratvirksomhet til havs og annet som truer skipslinjene, men også sikkerheten til strategiske havner som bør være en integrert del av Norges sikkerhetspolitiske agenda i Afrika i tiden framover.

4. Levekår og økonomisk utvikling

Økonomisk utvikling

Krisen i verdensøkonomien har gjort at Afrikas økonomi har blitt utsatt for kraftige eksterne sjokk, inkludert økende inflasjon, høyere lånekostnader og redusert etterspørsel i store eksportmarkeder. I tillegg har flere regioner hatt ugunstige værforhold, med flom og tørke. Dette vil dempe veksten framover.

Andelen afrikanere som lever under fattigdomsgrensen falt fra 56% i 1990 til 43% i 2012. Nå har imidlertid utviklingen snudd. Det har blitt 18 millioner flere fattige bare i løpet av 2022. Samtidig bidrar befolkningsveksten til at antallet fattige er høyere enn noen gang. Det har blitt 100 millioner flere fattige siden 1990 og 18 millioner flere fattige bare i løpet av 2022.¹⁷ Gjeldskrise, pandemien og krisa som følger av krigen i Ukraina reduserer mulighetene for å eliminere fattigdom innen 2030.

Likevel forventes det ikke noen kraftig økonomisk tilbakegang. IMF anslår at både Nord-Afrika og Afrika sør for Sahara vil ha en vekst på 3,2 % i 2023, og at nesten alle land i Afrika vil fortsette å vokse. Med en befolkningsvekst på 2,4% betyr det en vekst på 0,8% per innbygger. Samtidig vil veksten variere betydelig, og noen stater kan oppleve stagnasjon eller tilbakegang. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til disse prognosene.

Den viktigste grunnen til IMF's relativt optimistiske prognoser er at råvareprisene – spesielt for energiprodukter, metaller og mineraler – forventes å holde seg relativt høye. Store råvareeksportører vil dra nytte av den intensiverte internasjonale konkurransen om tilgang til Afrikas strategisk viktige råvarer. Europeiske lands beslutning om å erstatte russisk olje og gass vil øke etterspørselen etter energi fra Afrika, og kan føre til nye investeringer i land som Nigeria, Angola, Gabon, Libya, Algerie, Egypt, Kongo-Brazzaville, DR Kongo, Ghana, Ekvatorial-Guinea og Tsjad. Tilsvarende kan afrikanske gruveforetak – spesielt i Botswana, DR Kongo, Namibia, Nigeria, Sierra Leone, Sør-Afrika, Tanzania, Zambia og Zimbabwe – bli mer attraktive hvis vestlige selskaper og råvarehandlere i økende grad vil unngå russiske og kinesiske forsyninger av mineraler, inkludert kobber, kobolt, diamanter, gull, jern, mangan, nikkell, platina, palladium, uran og sink.

På den annen side er det stor risiko for at mange land kan komme til å havne i alvorlig gjeldskrise.¹⁸ Afrikanske myndigheter har tatt opp mer lån de siste åra, og gjeldsgraden i offentlig sektor (i forhold til BNP) er nesten like høy som på begynnelsen av 2000-tallet, før restruktureringen gjennom HIPC-programmet i 2005. I gjennomsnitt vil offentlig sektors gjeld utgjøre over 60% av BNP for Afrika i 2022 og 2023, og noen land vil gjelda langt overstige dette nivået.

I en situasjon med økt inflasjon, høyere rentenivå og høy dollarkurs er det mye vanskeligere å betjene gjelda. Ifølge Debt Justice Network var 24 afrikanske land i en gjeldskrise ved utgangen av 2021.¹⁹ Ghana, Tunisia, Egypt, Zambia, Zimbabwe og Mosambik har enorme mengder gjeld (i forhold til BNP). Andre land, som Algerie, Angola, Etiopia, Gabon, Kenya, Nigeria og Sør-Afrika har tilsynelatende håndterbar gjeld, men også disse landene vil slite med høyere renter og høy dollarkurs. På bakgrunn av utviklingen det siste året er det all grunn til å tro at situasjonen nå har blitt verre.

En viktig forskjell mellom dagens gjeldskrise og den forrige er at sammensetningen av landenes gjeld er annerledes. I dag er en mye mindre del av utenlandsgjelda knyttet til lån

fra multilaterale institusjoner som IMF og Verdensbanken enn for 20 år siden. For det første er Kina blitt en stor og viktig långiver for mange land. For det andre er en mye større del av gjelda i dag knyttet til lån fra private internasjonale banker. Dette gjør det også vanskeligere å finne fram til ordninger for å slette gjelda eller få til ordninger for å lette vilkårene for tilbakebetaling. Det vil kreve forhandlinger og samarbeid mellom ulike kreditorer med ulike interesser, noe som ikke uten videre er lett å få til.

Når det gjelder fordeling er bildet sammensatt.²⁰ Syv av de 10 mest ulike landene i verden er i Afrika. Landene med størst intern ulikhet er i det sørlige Afrika (Sør Afrika, Botswana, Namibia, Zambia) og i den Sentralafrikanske Republikk. En analyse av 23 land der det finnes sammenliknbare data viser at ulikheten har økt i omtrent halvparten av landene mens den har blitt mindre i resten.²¹ Hvis vi ser bort fra de mest ulike landene er ikke ulikheten større i Afrika enn i andre deler av verden, men antallet ekstremt rike afrikanere øker. Forskjellene mellom urbane og rurale områder og på tvers av regioner er store.

Stormaktrivalisering i Afrika

Den økte spenningen mellom stormaktene har viktige konsekvenser også for Afrika. Mens kontinentet har vært relativt marginalt i den globale stormaktspolitikken i perioden etter den kalde krigen, er det grunn til å tro at dette er i ferd med å endre seg. For det første inneholder regionen viktige naturressurser, inkludert olje, gass, kobber, kobolt og sjeldne jordmetaller som trengs i overgangen til grønn energi. Dette vil føre til økt rivalisering og konkurranse om tilgangen til slike ressurser. Stormaktenes interesse for Afrika vil derfor øke.

For det andre er Afrika blant regionene som er mest berørt av klimaendringer, noe som kan ha store konsekvenser for andre deler av verden. Én ting er at klimaendringer sannsynligvis vil føre til sterk økning i migrasjon fra Afrika, særlig til Europa, men også internt i Afrika og til andre kontinenter som Nord-Amerika. For det tredje finner mye av global terrorisme sted, eller har sin opprinnelse, i Nord-Afrika og Sahel-regionen.

I en tid med økende geopolitisk rivalisering og økt ustabilitet betyr dette at den politiske utviklingen i Afrika vil ha betydelige konsekvenser, både for global sikkerhet og for den globale økonomiske utviklingen. Dette vil i sin tur påvirke stormaktenes interesse for, og prioritering av, Afrika i sin utenrikspolitikk.

Konsekvensene av dette for Afrika er tvetydige. På den ene siden kan det at flere stater konkurrerer om tilgang til ressurser og alliansepartnere gi afrikanske land større handlingsrom og en sterkere forhandlingsposisjon når de inngår avtaler med stater eller internasjonale selskaper. De kan tiltrekke seg flere og større investeringer og få tilgang til kapital og bistand på bedre betingelser. Dette kan i prinsippet gi afrikanske land økonomiske muligheter og høyere vekst enn de ellers ville hatt. På den annen side er det en risiko for at når Afrika blir en arena for stormaktrivalisering kan det føre til økt utbytting og til at afrikanske lands avhengighet av eksterne aktører forsterkes.

Befolkningsvekst, sysselsetting og urbanisering

Afrika har den raskest voksende befolkningen i verden, med en årlig vekst på ca 2,6%.²² Hovedårsakene til veksten er redusert barnedødelighet og økt levealder. Forventet levealder i Afrika som helhet er 64 år, men varierer mellom 77 år i Algerie og 53 år i Tsjad.²³

Fruktbarheten (antallet barn født per kvinne) er 4,7 barn per kvinne, og har ikke økt. Samtidig er det store regionale variasjoner. Mens kvinner i det sørlige Afrika føder 2,5 barn, får kvinner i Niger nesten 7 barn i gjennomsnitt.²⁴

På grunn av den høye fruktbarheten har Afrika den raskest voksende arbeidsstyrken i verden. Dette er både en mulighet og en utfordring. På den ene siden kan en ung befolkning med stor andel av befolkningen i produktiv alder gi muligheter for rask vekst (en såkalt «demographic dividend»). På den annen side kan det være utfordrende å skape nok arbeidsplasser til de store ungdomskullene. For å sysselsette den raskt voksende befolkningen trengs det økonomisk vekst i arbeidsintensive næringer, men det trengs også en arbeidsstyrke med tilstrekkelig og relevant kompetanse.

Afrika har både et under- og overkompetanseproblem. Arbeidsledigheten er høyest blant dem med høyest utdanning. Mangel på jobber og den dårlige kvaliteten på utdanningssystemene gjør at flere år med utdanning ikke nødvendigvis gir økt sysselsetting. Det trengs derfor nye arbeidsplasser både for høyt og lavt utdannede arbeidstagere. Hvis det ikke skapes nok arbeidsplasser er det en fare for at det kan oppstå mer sosial og politisk uro, spesielt i urbane områder, økt kriminalitet og rekruttering til voldelige bevegelser, som vi ser i Sahel, Somalia og DRC.

Behovet for nye arbeidsplasser er imidlertid mindre enn befolkningsveksten skulle tilsi. For det første øker den gjennomsnittlige utdanningslengden, noe som betyr at antallet arbeidssøkere synker. For det andre synker fødselstallene i mange land, noe som på sikt vil dempe befolkningsveksten og redusere behovet for nye arbeidsplasser. Lavere fruktbarhet bremser framtidig vekst i arbeidsstyrken, noe som kan gi bedre muligheter for sysselsetting.

Afrikas byer er de raskest voksende byene i verden. Siden 1990 har den samlede befolkningen i afrikanske byer økt med 500 millioner mennesker.²⁵ Urbaniseringen i Afrika har gått sammen med økonomisk framgang og høyere levestandard, befolkningsvekst, utdanningstilbud, jobbmuligheter og framtidsvisjoner, landknapphet og vanskelige kår på landsbygda. FNs prognoser indikerer at Afrikas byer vil vokse med ytterligere 900 millioner innbyggere fram til 2050. For afrikanske beslutningstakere innebærer dette store utfordringer knyttet til planlegging, styring og utbygging av infrastruktur for å sikre sysselsetting og fremme en bærekraftig utvikling. Samtidig har den økonomiske utviklingen generelt vært bedre i byene enn i landene som helhet.

Jordbruk og matsikkerhet

Afrika sør for Sahara opplever en av de mest alvorlige matkrisene på flere tiår. Omtrent 146 millioner mennesker lider av akutt matsikkerhet og trenger humanitær hjelp.²⁶ På Afrikas horn er 50 millioner mennesker hardt rammet og i Sahel har antallet mennesker som trenger nødhjelp blitt firedoblet til 30 millioner de siste syv årene. De siste fem årene har antallet som opplever akutt matsikkerhet økt med 83% ifølge WFP, som forventer at situasjonen vil bli verre i 2023.²⁷

De viktigste årsakene til dagens matmangel er tørke og væpnet konflikt, som fører til redusert matproduksjon. Land som Mali, Niger, Somalia, Etiopia og Sør-Sudan topper denne negative statistikken. Øst Afrika ble i 2019 og 2020 rammet av en massiv gresshoppeinvasjon, den verste på 25 år i Etiopia og 70 år i Kenya, som kraftig rammet avlinger, produksjon og økonomi på nasjonalt og husholdsnivå. I tillegg kommer en økonomisk krise som følge av

inflasjon, høyere renter og høye energipriser.

Høye priser på kunstgjødsel kan føre til lavere produksjon på sikt, siden afrikanske land i hovedsak importerer kunstgjødsel.²⁸ Det bør imidlertid også bemerkes at landbruket i Afrika sør for Sahara har svært lav produktivitet, blant annet på grunn små og lite kapitalintensive enheter, svake offentlige institusjoner, til dels irrasjonelle reguleringer og ganske begrenset bruk av gjødsel. I følge Den afrikanske utviklingsbanken er gjennomsnittlig tilførsel av gjødsel per hektar dyrket mark 17 kg, sammenlignet med et globalt gjennomsnitt på 135 kg.²⁹ Dette betyr at selv om høyere priser vil redusere bruken av gjødsel, vil effekten på produksjonskapasiteten være mer begrenset enn andre steder. At det brukes så lite kunstgjødsel betyr samtidig at det er et stort potensial for økt matproduksjon. For å utnytte dette potensialet vil det imidlertid trenge investeringer, institusjonelle reformer og kapasitetsbygging.

Høyere matvarepriser kan også påvirke givernes evne til å gi nødhjelp til Afrika. Hvis verdensmarkedsprisene stiger betydelig, vil organisasjoner som FN, Røde Kors og andre trenge økte bevilgninger for å gi samme mengde matvarehjelp til land som står overfor tørke, konflikter eller andre nødssituasjoner. Stater som er avhengige av slik bistand kan derfor stå overfor en enda mer kritisk situasjon hvis ikke matvarehjelpen økes.

En ytterligere risiko er at afrikanske land ikke får den hjelpen de trenger for å håndtere konsekvensene av krigen i Ukraina. Givere kan prioritere å gi bistand til Ukraina og ukrainske flyktninger. Dersom denne bistanden gis innenfor eksisterende bistandsbudsjetter, vil det bety at tradisjonelle bistandspartnere får mindre. Og selv om de ikke får mindre bistand enn før, får de kanskje ikke den økningen i bistand som er nødvendig for å håndtere matmangelen.

Effekten av stigende matpriser på verdensmarkedet på matsikkerheten skal imidlertid ikke overdrives. For de fleste land i Afrika utgjør import en ganske liten andel av det totale matforbruket.³⁰

5. Klima og energi

Energi

Afrika utgjør 17% av verdens befolkning, men står for kun fire prosent av investeringene i den globale kraftforsyningen, og kun tre prosent av globale CO₂-utslipp.³¹ Anslagsvis 58% av kontinentets befolkning er uten tilgang til elektrisitet, og to tredjedeler av strømmettet ansees som upålitelig. Omtrent én milliard mennesker i Afrika sør for Sahara (unntatt Sør-Afrika) deler samme energikapasitet som Tysklands 83 millioner innbyggere.³² Afrika er kontinentet med høyest etterspørselsvekst, omtrent tre prosent årlig vekst, men tilbudet av energi henger. Videre, så er distribusjonslinjene og fordeling ujevne og ustabile, både mellom land og internt i land. Misforholdet mellom produksjon, fordeling og behov av elektrisk energi er ventet å øke pga. kombinasjonen av svakere økonomi og manglende investeringer pga. Ukraina-konflikten og Covid-19-pandemien, og fordi befolkningen antas å overstige to milliarder innen 2040. Det vil være ødeleggende for levestandard og økonomisk vekst om det økende misforholdet i tilbud og etterspørsel ikke møtes, det har implikasjoner for klima og miljø, og er en kilde til både konflikt og samarbeid mellom land og regioner. Energiressurser er ujevnt fordelt mellom land, og noen ressurser, slik som vannkraft og olje- og gassfelt, kan strekke seg over flere land. Regional integrasjon kan lette utbygging og utnytting av disse ressursene, og gjøre energi til en arena for økt samarbeid.

Tilgang til stabil, rimelig og moderne energi er avgjørende for utvikling på både nasjonalt og husholdsnivå. Det muliggjør investeringer, innovasjoner og ny industri og etablering av foretak, som er kilde til jobber og økonomisk vekst for hushold og nasjoner. Energi er viktig for barns skolegang og studier, for arbeidsliv og produksjon, for oppvarming og nedkjøling av både mat og hjem, og være sosialt og økonomisk digitalt knyttet til omverdenen. Det er de fattigste familiene og landene som rammes verst av ustabil energiforsyning og sjokk i energimarkeder, med økende energipriser som påvirker matproduksjon og distribusjon, slik man så i 2022 og som en effekt av Ukraina-konflikten.³³

Afrikas energiblanding har vært relativt konstant de siste tre tiårene. På tross av flere store og vellykkede prosjekter innen fornybar energi så er dets andel av den totale energiproduksjonen fremdeles liten. Afrikansk energiproduksjon domineres av fossile kilder: olje (38,7%), naturgass (29,7%) og kull (22,1%) har alle store andeler, mens vannkraft, som er den eneste fornybare kilden av en viss betydning, utgjør 6,8%. På tross av økt innsats innen vindkraft og solenergi, så utgjør dette til sammen foreløpig kun 1,6%.³⁴ På kontinentet er andelen fornybar energi sakte økende, men for enkelte land øker fossil produksjon som følge av fortsatt utvinning av fossile reserver og oppdagelsen av nye naturgasskilder.

Omtrent 600 millioner – eller 43%, brorparten i Afrika sør for Sahara – er uten tilgang til elektrisk energi. Dette gjør at skillet og overgangen mellom tradisjonell og moderne energi er vel så relevant som det fra fossilt til fornybar energi. Potensialet for produksjon og tilgang til både fornybar og fossil energi er stort, men befolkningsvekst og manglende utbygging av infrastruktur og strømmett skaper utfordringer: snart vil 85% av befolkningen mangle tilgang til elektrisitet. Afrika har 60% av de beste solressursene globalt, men utnytter foreløpig kun én prosent. Om det satses på grønn energi så estimeres det at Afrika har potensiale til å produsere 40% av verdens solenergi og 10% av verdens vindenergi innen 2050.³⁵ Afrika har store energiressurser og tilgang på store mengder moderne energi. En utfordring er knyttet til overgangen til fornybar energi, at det er tilstrekkelig investeringsvilje og tilgang på kapital til å satse på nye kilder på bekostning av å fortsette å utvinne eksisterende og utvikle nye fossile

kilder.

Én ting er energiproduksjon – fordeling og distribusjon er noe annet. Tilgangen på elektrisk energi er skjevt fordelt. Strømtilgang og utvikling av nye kilder tjener foreløpig hovedsakelig urbane områder og industrien. Ifølge Afrobarometer bor omtrent 68% av Afrikas befolkning i områder hvor de kan få tilgang til strøm via det elektriske nettet, men dette tallet er kun fire prosentpoeng høyere enn for et tiår siden. I rurale områder har kun 45% potensiell tilgang til strøm, mens tallet i urbane strøk er 94%. Det er også store forskjeller mellom land. For eksempel har Tunisia (99%), Mauritius (99%) og Marokko (98%) nær universell tilgang til strøm, mens i Malawi (14%), Burkina Faso (22%) og Niger (24%) er færre enn en av fire tilknyttet strømmettet.³⁶ Utvikling og utbygging av nasjonale strømmett ansees som den mest kostnadseffektive måten å øke tilgang til strøm for byer, hushold og industri. Mangel på elektrisk strøm gjør at andre 'off grid' energikilder tas i bruk, med de ulemper det har for klima, helse, miljø og biomassen. I Mali, for eksempel, rapporterer 59% av husholdene at de belager seg på forskjellige 'off grid' energikilder. I mer perifere og rurale områder vil solbaserte minisystemer og systemer kunne erstatte energiproduksjon basert på dieselgeneratorer og brensel av biomasse.

Befolkningsvekst i rurale områder gjør at en økende andel tar i bruk 'off grid' systemer, enten fordi området ikke er tilknyttet noe strømmett, nettet er ustabil eller prisene for høye – men tilgang til slike minisystemer er skjevt fordelt og avhengig av personlige ressurser.

Klima

Afrika er et av kontinentene som har bidratt minst til utslipp som forårsaker klimaendringer, men er samtidig hardest rammet av klimaendringene. Ifølge IPCC står Afrika for bare 3% av de historiske CO₂ utslippene og 5% av de årlige utslippene i dag. Til sammenlikning står høyinntektslandene for 57%.³⁷

Gjennomsnittstemperaturen har økt i hele Afrika, men den har økt mest i Nord-Afrika og minst i det sørlige Afrika.³⁸ Hele kontinentet har opplevd flere hetebølger med ekstrem varme. Samtidig er nedbørsmønsteret i endring. Det har både vært mer ekstremvær og mer uforutsigbart nedbørsmønster. I noen regioner har det vært flom og oversvømmelser, mens andre regioner har opplevd ekstrem tørke.

Økt variasjon i nedbør har hatt store negative virkninger over hele Afrika, og har rammet blant annet vannforsyning, matsikkerhet og kraftproduksjon.³⁹ Ifølge IPCC vil både nedbørsvariasjonen og hyppigheten av hetebølger øke i tida framover.

Ifølge World Meteorological Organization (WMO) har økt temperatur bidratt til 34 % mindre matproduksjon i Afrika siden 1961, sammenliknet med hva som hadde vært tilfelle uten klimaendringer.⁴⁰ Dette er mer enn noe annet kontinent. Denne trenden forventes å fortsette i fremtiden, og øke risikoen for akutt matusikkerhet og underernæring. En global oppvarming på 1,5 °C anslås å føre til en nedgang på 9% av maisavlingene i Vest-Afrika og en nedgang på 20–60% av hveteavlingene i Sør- og Nord-Afrika.

Samtidig er det stor ulikhet i fordelingen av utslipp internt i afrikanske land. Karbonfotavtrykket til den fattigste halvdel av befolkningen i Afrika sør for Sahara er det soleklart minste i verden, mens de rikeste 10% av befolkningen i Afrika slipper ut 15 ganger mer enn de fattigste 50%.⁴¹

Klimaendringene har ført til redusert økonomisk vekst over hele Afrika. De har også økt inntektsulikhet mellom afrikanske land og land på den nordlige halvkule. Et anslag antyder at bruttonasjonalproduktet (BNP) per innbygger for 1991–2010 i Afrika i gjennomsnitt var 13,6% lavere enn hva den ville ha vært uten klimaendringene.⁴²

Én grunn til at afrikanske land rammes hardt økonomisk av klimaendringene er at størstedelen av arbeidsstyrken sør for Sahara (55–62 %) er sysselsatt i landbruket. Det anslås at den gjennomsnittlige produktiviteten i jordbruket i Afrika, er nesten 35% lavere enn den ville ha vært uten klimaendringer. Avlingene har blitt mindre for alle produkter. Gitt at Afrika også er det kontinentet med flest fattige og dårligst matsikkerhet, gjør de reduserte avlingene at risikoen for matmangel og hungersnød øker.⁴³

Klimavariasjoner og klimaendringer har også negative helseeffekter. Både mer ekstremvær og mer spredning av smittsomme sykdommer er helseskadelig. Dødelighet og sykkelighet vil øke med ytterligere global oppvarming, og føre til økt belastning på helsesystemer og på økonomien. Med 1,5 °C oppvarming øker risikoen for varmerelaterte dødsfall kraftig, med minst 15 ekstra dødsfall per 100 000 årlig over store deler av Afrika. Med over 2°C global oppvarming forventes tusenvis av ytterligere tilfeller av diaré, hovedsakelig i Vest-, Sentral- og Øst-Afrika.⁴⁴

Klimaendringene vil også innebære økt migrasjon, fordi mange områder vil bli ubeboelige og uegnet for landbruk. Samtidig vil det øke risikoen for voldelige konflikter, særlig i landbruksavhengige områder. Klima er imidlertid én av mange risikofaktorer. Å lindre etniske spenninger, styrke politiske institusjoner og investere i alternative næringer kan redusere risikoen for konflikter som følge av klimaendringer.⁴⁵

6. Demokrati, styresett og multilateralt samarbeid

Demokrati og styresett

Demokratiet er svekket over hele verden, både i nye og mer etablerte demokratier. Afrika er en del av den samme trenden. Selv om det er store regionale variasjoner, er den generelle trenden at den demokratiseringen som fant sted på 1990-tallet har snudd, og at demokratiet svekkes. Ifølge V-dem bor et stort flertall av mennesker i Afrika sør for Sahara i valgautokratier (68%) og totalt 79% bor i autokratier, blant dem store land som DRC, Nigeria og Tanzania. Seychellene er det eneste liberale demokratiet i regionen.⁴⁶ Alt i alt har andelen av Afrikas befolkning som bor i demokratier gått ned de siste fem åra. Ved utgangen av 2021 levde bare 27 prosent i demokratier – den samme andelen som bor i autoritære regimer. Flertallet av kontinentets befolkning (45 prosent) bor nå i hybridregimer, det vil si systemer som er formelt demokratiske, men som i praksis ikke fungerer etter demokratiske prinsipper.⁴⁷

Demokratiet har møtt tilbakeslag av minst tre slag. Det mest åpenbare er bølgen av militærkupp siden 2020. Militærkupp skjedde hyppig i Afrika i de første tiåra etter uavhengigheten, men har vært relativt sjeldne siden årtusenskiftet. De siste åra har det imidlertid igjen vært flere kupp. Siden 2020 har det vært seks vellykkede kupp i Afrika. I 2021 var det seks kuppforsøk, fire av dem vellykkede. Det var to militære maktovertakelser i Burkina Faso i 2022, i tillegg til mislykkede kuppforsøk i Guinea Bissau, Gambia og Sao Tome og Principe.

Samtidig var det en ytterligere konsolidering av autoritære regimer i land som Egypt, Uganda og Zimbabwe. På den annen side har demokratiet også styrket seg i enkelte land, som Gambia, Niger og Zambia.⁴⁸

Men til tross for den økte forekomsten av kupp og konsolideringen av autoritære regimer, svekkes demokratiet i Afrika først og fremst gradvis, blant annet ved at ytrings-, forenings- og informasjonsfriheten trues, og ved at rettsstaten svekkes fordi domstolenes uavhengighet undergraves. Dette har skjedd i en rekke land, inkludert Benin, Mauritius, Senegal og Tanzania.

Årsakene til den demokratiske tilbakegangen er sammensatt. Både økonomisk krise, korrupsjon, brutte forventninger, valgløfter som ikke blir innfridd og populistiske politikere som utnytter misnøyen til å kneble kritikere og stramme inn overfor sivilsamfunnet spiller inn. Den økte misnøyen skaper i sin tur en selvforsterkende dynamikk, der ledere strammer inn overfor opposisjonen for å unngå at deres egen maktposisjon skal trues.

Hvis vi ser på utviklingen i styresett mer allment, altså utover demokratiets utvikling, er bildet noe annerledes. Ifølge Ibrahims indeks for styresett i Afrika bor mer enn halvparten av Afrikas befolkning i et land der styresettet alt i alt har blitt bedre mellom 2012 og 2021. Styresettet er blitt bedre i to tredjedeler av landene. Framgangen har imidlertid stanset opp etter 2019.⁴⁹ I denne indeksen utgjør «Deltakelse, rettigheter og inkludering» én av fire hovedkategorier, i tillegg til «Menneskelig utvikling (HDI), «Sikkerhet og rettssikkerhet» og «Forutsetninger for økonomisk utvikling». Hver av disse hovedkategoriene er delt opp i fire underkategorier.

Selv om styresettet er blitt bedre samlet sett, er det store forskjeller mellom de ulike kategoriene. Det er først og fremst i kategoriene «Forutsetninger for økonomisk utvikling» og

«Menneskelig utvikling» det har vært framgang. Her har utviklingen vært positiv i mer enn 40 land, og det er framgang i alle underkategoriene kontinentet sett under ett. Framgangen er særlig markant i underkategoriene «helse» og aller mest i «infrastruktur».⁵⁰ Det siste henger åpenbart sammen med store statlige investeringer i infrastruktur finansiert med lån fra Kina i perioden. Framgangen på dette området har imidlertid vært mindre de siste åra, ikke minst fordi omfanget av nye kinesiske lån har gått ned.

På den annen side har situasjonen forverret seg i mer enn 30 land i kategoriene «Sikkerhet og rettssikkerhet» og «Deltakelse, rettigheter og inkludering» (som dekker demokrati). Tilbakegangen har vært størst på underkategoriene «Sikkerhet» og «Demokratisk deltakelse», noe som reflekterer den økt utbredelse av voldelige konflikter og den generelle demokratiske tilbakegangen.⁵¹

Det er også stor variasjon mellom land. I 19 land – Mauritius, Kapp Verde, Benin, Lesotho, Zambia, Mosambik, Egypt, Nigeria, Uganda, Niger, Kamerun, Mali, Komorene, Burundi, Libya, Republikken Kongo, den Sentralafrikanske Republikk og Sør-Sudan – har det samlet sett vært tilbakegang.

Den interne politiske utviklingen i Afrika kan også ha konsekvenser for landenes utenrikspolitikk og deres tilpasning til den økte stormaktrivaliseringen. Det er som nevnt ovenfor all grunn til å forvente at alle stormaktene vil gjøre hva de kan for å sikre seg støtte fra afrikanske land, f.eks. i FN, der afrikanske land utgjør en stor andel av stemmene. Det er imidlertid ikke sikkert at svekkelsen av demokratiet i seg selv vil ha så stor betydning for hvordan afrikanske land forholder seg til stormaktene. I utformingen av utenrikspolitikken kan ulike historiske erfaringer med ulike stormakter, sammen med praktiske, interessebaserte vurderinger, være vel så viktig som regimetyper eller ideologiske forhold.

Regionalt og multilateralt samarbeid

Internasjonale og regionale organisasjoner er sentrale i global styring og muliggjør samarbeid for å løse kollektive globale og regionale handlingsproblemer der mellomstatlige løsninger ikke strekker til. Dette gjelder spesielt i konflikt og krisehåndtering, men også på felt som handel, investeringer, migrasjon og utvikling og fattigdomsreduksjon, og i økende grad på det som berører globale fellesgoder som klima. Regionalt samarbeid og Afrika-baserte internasjonale og regionale organisasjoner sin rolle på landnivå fremheves som avgjørende for Afrikas egen masterplan for økonomisk utvikling, infrastruktur og sosial integrasjon, slik det spesifiseres i Agenda 2063. Å nå målene i Agenda 2063 krever samarbeid, koordinering og harmonisering av mangfoldet av kontinentets regionale organisasjoner.

De første organisasjonene for regionalt samarbeid i Afrika ble etablert på 1950-tallet. Siden avkolonialiseringen har det vært en stabil økning i antall regionale organisasjoner, hovedsakelig med formål om å fremme utvikling bredt forstått. Spesielt de to tiårene etter slutten av den kalde krigen har det vært en kraftig økning, og det antas i dag å være 156 forskjellige regionale organisasjoner i Afrika.⁵² Disse fordeler seg over flere politikkområder, fra å regulere og stimulere handel, fremme felles teknologi og infrastrukturutvikling, forbedre godt styresett, tilby helse og utdanning, og fred og sikkerhet. Mens felt som kjønn, likestilling og sosial beskyttelse fremmes av et fåtall, finnes det mer enn 30 regionale organisasjoner for politikkområder som jordbruk, næringsliv og handel.

Den viktigste er Den Afrikanske Unionen (AU), som inkluderer alle afrikanske land, og har en sentral rolle for å koordinere og integrere de mange regionale organisasjonene, spesielt de regionale økonomiske organisasjonene (RECs, Regional Economic Communities). Den overordnede planen for dette finnes i Agenda 2063, som AU selv omtaler som en blåkopi og masterplan for en helhetlig, inkluderende og bærekraftig utvikling av Afrika. AU er satt til å implementere denne ambisiøse planen, med mål om afrikansk enhet og regional integrasjon, selvbestemmelse, frihet, inkluderende sosial og økonomisk utvikling, demokratisk styresett, og fred og sikkerhet. Siktemålet er at Afrika skal bli en dominant aktør også på den globale arena. AU representerer i dag en viktig politisk stemme på det afrikanske kontinentet. AU har blant annet tatt den lederrollen FN tidligere hadde i konfliktsituasjoner og i utarbeidelse av mandater for fredsoperasjoner.

Det er flere utfordringer knyttet til AUs store visjoner, men også til de mer kortsiktige målsetningene. AU er aldri mer enn summen av medlemsstatenes styrker, svakheter, politiske interesser og allianser. Det er variabelt i hvilken grad medlemslandene er samstemte og villige til å investere i dette, noe som spesielt kommer til uttrykk i finansieringen av AU. Én ting er politisk vilje til å investere i samarbeid, en annen ting er hvorvidt afrikanske stater selv er villige og kapable til å finansiere egne organisasjoner. Mer enn 40% av medlemmene unnlater å betale de årlige bidragene til AU. Dette gjør ikke bare finansiering og drift lite forutsigbar og bærekraftig, men også at AU er høyst avhengig av internasjonale donorer.⁵³ Manglende politisk og økonomisk støtte fra medlemslandene påvirker også legitimitet, politikktutforming og evne til å nå egne målsetninger.

Av de mange regionale organisasjonene, er såkalte RECs (Regional Economic Communities) de mest sentrale. Det er åtte RECs,⁵⁴ som samler land i subregioner med formål om å fremme økonomisk integrasjon. RECs er autonome fra AU, men de har et nært samarbeid og anses ofte som AUs byggeklosser. De regionale organisasjonene utgjør et nettverk av institusjoner med overlapp både i medlemskap og i ansvarsområder. Flere land har overlappende medlemskap: land som Ghana, Nigeria, Gambia, Guinea og Sierra Leone er alle medlem av både ECOWAS og CENSAD. Uganda og Kenya er medlem av IGAD, EAC, og COMESA og Tanzania er medlem av både SADC og EAC.

Et felles utviklingstrekk blant AU og RECs er hvordan sikkerhetsspørsmål i økende grad har blitt en del av deres mandat.⁵⁵ Etter konfliktene i Somalia, Liberia, Sierra Leone og, ikke minst, folkemordet i Rwanda i 1994, har trenden vært at regionale organisasjoner har utvidet sine mandatområder til også å inkludere forebygging og håndtering av konflikter. Samtidig har det siden 1990-tallet vært økt fokus fra de internasjonale organisasjonene på felt som sikkerhet, diplomati, utvikling og humanitært arbeid. IGADD, for eksempel, ble etablert i 1986 for å håndtere tørke, forørkning, sult og hungersnød, men endret navn til IGAD i 1996, med et nytt mandat som inkluderte konflikt (forebygging, håndtering og løsning), matsikkerhet, miljøvern, infrastruktur og humanitære spørsmål.⁵⁶ Et annet symptom på denne utviklingen er hvordan OAU (Organisasjonen for afrikansk enhet, opprettet i 1963) med mål om å fremme enhet og solidaritet blant de afrikanske landene i 2002, ble erstattet av den Afrikanske Unionen (AU), som har et betydelig bredere mandat. Også etableringen av APSA (African Peace and Security Architecture)⁵⁷ har bidratt til å akselerere utviklingen av kontinentale sikkerhetspolitiske instrumenter.

FN og De internasjonale finansinstitusjonene (Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet) har i lang tid utgjort de tyngste internasjonale organisasjonene på kontinentet. Disse har de siste to tiårene gjennomgått større endringer i måten de jobber, drevet delvis

av endrede lokale og regionale forhold, og delvis av organisasjonenes endrede politikk og orientering. Verdensbanken er en tung aktør innen bistand og utviklingsfeltet både på land- or regionalnivå, den er sentral i å etablere rådende utviklingspolitikk, koordinere andre bistandsaktører (bilaterale og internasjonale), og har inntil nylig vært den eneste som har hatt tilstrekkelige økonomiske muskler til å møte afrikanske lands behov for utviklingsfinansiering. Rundt tusenårsskiftet skjedde det en viktig endring i hvordan Verdensbanken opererer: overgangen fra strukturtilpasningsprogrammer (SAPs), der Verdensbanken definerte betingelser for lån av hva de skulle brukes til, til en modell der bankens lån skulle ta utgangspunkt i og understøtte landenes egne fattigdomsstrategier. Disse var utformet som såkalte PRSPer (Poverty Reduction Strategy Papers), som krevde bankens godkjenning. Ideen bak dette var todelt: å redusere det som ble sett som eksternt formynderskap og samtidig etablere nasjonalt eierskap til de programmene banken finansierte. Denne prosessen impliserte også en vridning i Verdensbankens (og andre bistandsaktørers) politikk, fra liberalisering, økonomisk vekst og infrastruktur til fattigdomsreduksjon, godt styresett, reform av offentlig sektor, demokrati og menneskerettigheter.

Selv om den nye utviklingsarkitekturen bidro til å stimulere nasjonalt eierskap, så brakte den også Verdensbanken og dets utviklingspartnere nærmere inn i prosesser og politikk tilhørende mottagerlandet. Politisk motstand mot dette, manglende resultater fra den nye modellen som også førte til reduksjon i donorers budsjettstøttemekanismer, framveksten av nye aktører (Kina, Gulf statene, m.fl.) som tilbyr lån uten å stille samme politiske betingelser, og afrikanske land som ikke bare selv opplevde økonomisk vekst, men som også utnyttet handlingsrommet nye finansieringskilder gir, har ført til at stater har blitt mer kritiske til Verdensbanken som prioritert kilde for lån. Tilgang på alternative finansieringskilder har dermed ført til at Verdensbanken har mistet noe av den innflytelsen innen utviklingspolitikken den en gang hadde. En bredere aktørperspektiv har samtidig ført til at afrikanske stater har fått flere alternativer å velge fra, som har muliggjort å velge bort aktører med motstridende interesser. Økt valgmulighet har bidratt til å styrke afrikanske staters agens og autonomi, men kan også føre til nye forpliktelser og allianser. Samtidig har nedgang i kinesiske investeringer i Afrika, og internasjonale donorers fornyede vilje til også å finansiere infrastrukturutvikling framfor vektleggingen av styresettreformer, gjort at Verdensbanken har fått en fornyet rolle som aktør i og partner for afrikanske lands utvikling.

7. Avsluttende bemerkninger

Regjeringen har startet prosessen med å utvikle sin Afrika-strategi og dette dokumentet beskriver konteksten som en ny norsk Afrika-strategi skal utformes innenfor. Utformingen av strategien må ta utgangspunkt i denne situasjonen. Det er mange hensyn, prioriteringer og avveininger som må ivaretas: Hvilke regioner, sektorer og problemer skal prioriteres? På hvilke områder har Norge størst mulighet til å få gjennomslag og oppnå gode resultater? Hvilke kanaler er mest hensiktsmessige å bruke på ulike områder? Hvem er det aktuelt å samarbeide med? Hvordan skal man balansere hensynet til norske interesser opp mot afrikanske lands behov, interesser og prioriteringer? Hva slags politikk har mest støtte blant norske velgere?

Endnotes

- 1 Crisis Group, 2023
- 2 Crisis Group, 2023
- 3 JIGOV-Sahel, n.d.; se også Bøås et al., 2021
- 4 Bøås, Morten, et al 2021. Se også Bøås et al., Forthcoming
- 5 Olojo & Aniekwe, 2022
- 6 Se Bøås et al., 2020
- 7 Abrahamsen, 2005; Keenan, 2008
- 8 Bøås et al., 2021
- 9 Osland & Erstad, 2020
- 10 World Health Organization, 2021
- 11 Berlingozzi, 2022
- 12 Howard, 2019
- 13 MINUSMA, n.d.
- 14 "The HIPPO report", se United Nations, 2015
- 15 De Coning, Forthcoming
- 16 See the journal of Contemporary Security Policy, 42/2 2021, with a special forum entitled: The Crisis in United Nations Peace Operations Contemporary Security Policy, 2021.
- 17 Beegle et al., 2016. Det bør imidlertid påpekes at disse tallene er usikre, blant annet på grunn av mangelfulle systemer for datainnsamling.
- 18 UNCTAD, n.d.
- 19 Debt Justice, 2023
- 20 Robilliard, 2022
- 21 Beegle et al., 2016
- 22 World Bank, n.d.
- 23 Macrotrends, n.d. Kamer, 2023
- 24 Razafimandimby & Swaroop, 2020
- 25 OECD et al., 2022
- 26 IFRC, 2022
- 27 FSIN & WFP, 2022
- 28 FAO, n.d.
- 29 African Development Bank, 2020
- 30 FAO, n.d.
- 31 Our World in Data, n.d.
- 32 PwC, 2021
- 33 World Bank, 2023
- 34 PwC, 2021
- 35 Logan & Han, 2022
- 36 World Resources Institute, 2023
- 37 Chancel et al., 2023

- 38 World Meteorological Organization, 2022
- 39 Trisos et al., 2022
- 40 World Meteorological Organization, 2022
- 41 Chancel et al., 2023
- 42 Trisos et al., 2022
- 43 Dhakal et al., 2022
- 44 Trisos et al., 2022
- 45 ibid.
- 46 Papada & Lindberg, 2023
- 47 ibid.
- 48 International IDEA, 2022
- 49 Mo Ibrahim Foundation, 2023
- 50 ibid
- 51 ibid.
- 52 Söderbaum & Stapel, 2022
- 53 African Union, n.d.
- 54 Disse er Southern Africa Development Community (SADC), Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA), Economic Community of West African States (ECOWAS), Economic Community of Central African States (ECCAS), Arab Maghreb Union (UMA), Intergovernmental Authority for Development (IGAD), Community of Sahel-Saharan States (CEN-SAD) og East African Community (EAC).
- 55 Gnanguênon, 2020
- 56 Borchgrevink & Lie, 2009
- 57 APSA, 2012

Bibliografi

- Abrahamsen, R. (2005). Blair's Africa: The Politics of Securitization and Fear. *Alternatives: Global, Local, Political*, 30(1), 55–80.
- African Development Bank. (2020, July 13). Africa's fertilizer sector and the Bank's High 5s [Text]. African Development Bank Group - Making a Difference; African Development Bank Group. <https://www.afdb.org/en/news-and-events/africas-fertilizer-sector-and-banks-high-5s-36830>
- African Union. (n.d.). Sustainable Financing | African Union. Sustainable Financing. Retrieved June 28, 2023, from <https://au.int/en/aureforms/financing>
- APSA. (2012, October 2). The African Peace and Security Architecture (APSA)-African Union—Peace and Security Department. African Union, Peace and Security Department. <https://www.peaceau.org:443/en/topic/the-african-peace-and-security-architecture-apsa>
- Beegle, K., Christiaensen, L., Dabalen, A., & Gaddis, I. (2016). *Africa Poverty Report: Poverty in a Rising Africa*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0723-7>
- Berlingozzi, L. (2022). O sister, where art thou? Assessing the limits of gender mainstreaming in preventing and countering violent extremism in Mali. *Critical Studies on Terrorism*, 15(3), 659–680. <https://doi.org/10.1080/17539153.2022.2101536>
- Borchgrevink, A., & Lie, J. H. S. (2009). *Regional Conflicts and International Engagement on the Horn of Africa* (NUPI Report, p. 113). NUPI. <https://www.files.ethz.ch/isn/111387/Borchgrevink-Lie-Report.pdf>
- Bøås, M., Cissé, A. W., & Mahamane, L. (2020). Explaining Violence in Tillabéri: Insurgent Appropriation of Local Grievances? *The International Spectator*, 55(4), 118–132. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1833567>
- Bøås, M., Osland, K. M., Ben-Nun, G., & Engel, U. (Forthcoming). *Resisting Radicalisation: Exploring the Non-occurrence of Violent Extremism*. Lynne Rienner Publishers.
- Bøås, M., Osland, K. M., Iocchi, A., Haavik, V., Cissé, A. W., Lounnas, D., Benmrahar, A., Mahamane, L., & Raineri, L. (2021). D6.2 Working Paper on enabling environments, drivers, and occurrence/nonoccurrence of violent extremism (D6.2; Working Paper on

Enabling Environments, Drivers, and Occurrence/Nonoccurrence of Violent Extremism, p. 75). PREVEX | NUPI, ARGA, SSA. <https://www.prevex-balkan-mena.eu/wp-content/uploads/2023/01/D6.2-2-1.pdf>

Chancel, L., Bothe, P., & Tancrède, V. (2023). Climate Inequality Report 2023: Fair taxes for a sustainable future in the Global South (Climate Inequality Report 2023: World Inequality Lab Study 2023/1, p. 149). World Inequality Lab. <https://wid.world/wp-content/uploads/2023/01/CBV2023-ClimateInequalityReport-3.pdf>

Contemporary Security Policy. (2021). Contemporary Security Policy, Volume 42, Issue 2 (2021). Taylor & Francis Online. <https://www.tandfonline.com/toc/fcsp20/42/2>

Crisi Group. (2023). Mitigating Risks of Violence in Nigeria's 2023 Elections (Africa Report N°311). International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/311-mitigating-risks-violence-nigerias-2023-elections>

Crisis Group. (2023). Making the Most of the EU's Integrated Approach in Mozambique (Watch List 2023) [Commentary]. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/africa/east-and-southern-africa/mozambique/making-most-eus-integrated-approach-mozambique>

De Coning, C. (Forthcoming). Avoiding the Stabilization Dilemma and other Perverse Effects with Principled and Adaptive Mandating and Leadership: Lessons from 75 Years of UN Peacekeeping. Global Governance.

Debt Justice. (2023). Debt data portal. DebtJustice. <https://data.debtjustice.org.uk/>

Dhakal, S., Minx, J. C., & Toth, F. L. (2022). Chapter 2: 2SM | Emissions Trends and Drivers Supplementary Material (Contribution of Working Group II to the IPCC Sixth Assessment Report). Intergovernmental Panel on Climate Change. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_Chapter02_SM.pdf

FAO. (n.d.). FAOSTAT. FAOSTAT. Retrieved June 27, 2023, from <https://www.fao.org/faostat/en/#data>

FSIN, & WFP. (2022). Global Report on Food Crises 2022: Joint Analysis For Better Decisions (Global Report on Food Crises - 2022). World Food Programme. https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000138913/download/?_ga=2.130880527.1292225034.1687899367-948609745.1687899367

Gnanguênon, A. (2020). Mapping African regional cooperation: How to navigate Africa's

institutional landscape (POLICY BRIEF:MAPPING AFRICAN REGIONAL COOPERATION: HOW TO NAVIGATE AFRICA'S INSTITUTIONAL LANDSCAPE, p. 25). European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Mapping-African-regional-cooperation-How-to-navigate-Africas-institutional-landscape.pdf>

Howard, L. M. (2019). *Power in Peacekeeping*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108557689>

IFRC. (2022). *Emergency appeals: Africa: Hunger crisis* | IFRC. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. <https://www.ifrc.org/emergency/africa-hunger-crisis>

International IDEA. (2022). *The Global State of Democracy 2022: Forging Social Contracts in a Time of Discontent*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA). <https://doi.org/10.31752/idea.2022.56>

JIGOV-Sahel. (n.d.). *Jihadist Governance in the Sahel*. NUPI. Retrieved June 28, 2023, from <https://www.nupi.no/en/projects-centers/jihadist-governance-in-the-sahel>

Kamer, L. (2023). *Life expectancy in Africa 2022*. Statista. <https://www.statista.com/statistics/274511/life-expectancy-in-africa/>

Keenan, J. (2008). *Demystifying Africa's Security*. *Review of African Political Economy*, 35(118), 634–644.

Logan, C., & Han, K. (2022, April 22). *Analysis: Can Africa leapfrog to electricity?* *Afrobarometer*. <https://www.afrobarometer.org/articles/can-africa-leapfrog-to-electricity/>

Macrotrends. (n.d.). *Africa Life Expectancy 1950-2023*. Macrotrends. Retrieved June 27, 2023, from <https://www.macrotrends.net/countries/AFR/africa/life-expectancy>

MINUSMA. (n.d.). *MINUSMA FACT SHEET*. United Nations Peacekeeping. Retrieved June 27, 2023, from <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma>

Mo Ibrahim Foundation. (2023). *2022 Ibrahim Index of African Governance—Index Report (January 2023)—World* | ReliefWeb (p. 116). Mo Ibrahim Foundation. <https://reliefweb.int/report/world/2022-ibrahim-index-african-governance-index-report-january-2023>

OECD, United Nations Economic Commission for Africa, & African Development Bank. (2022). *Africa's Urbanisation Dynamics 2022: The Economic Power of Africa's Cities*. OECD. <https://doi.org/10.1787/3834ed5b-en>

- Olojo, A., & Aniekwe, C. C. (2022). Crime and Terror Nexus: The Intersections Between Terror and Criminal Groups in the Lake Chad Basin | United Nations Development Programme (CRIME AND TERROR NEXUS, p. 32). UNDP. <https://www.undp.org/africa/publications/crime-and-terror-nexus-intersections-between-terror-and-criminal-groups-lake-chad-basin>
- Osland, K. M., & Erstad, H. U. (2020). The Fragility Dilemma and Divergent Security Complexes in the Sahel. *The International Spectator*, 55(4), 18–36. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1833474>
- Our World in Data. (n.d.). Annual CO₂ emissions by world region. Our World in Data. Retrieved June 27, 2023, from <https://ourworldindata.org/grapher/annual-co-emissions-by-region>
- Papada, E., & Lindberg, S. I. (2023). DEMOCRACY REPORT 2023: Defiance in the Face of Autocratization (DEMOCRACY REPORT, p. 56). V-Dem Institute, University of Gothenburg. https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf
- PwC. (2021). Africa Energy Review 2021 The global race to net zero by 2050 is accelerating. Will Africa realise a just transition or become a stranded asset? (Africa Energy Review 2021). PwC network.
- Razafimandimby, L., & Swaroop, V. (2020, January 24). Africa Can End Poverty: Can Niger escape the demographic trap? World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/african/can-niger-escape-demographic-trap>
- Robilliard, A.-S. (2022). World Inequality Lab Issue Brief 2022-09 November 2022: What's New About Income Inequality in Africa? (World Inequality Lab Issue Brief 2022-09 November 2022). World Inequality Lab. <https://wid.world/document/ssafrica2022/>
- Söderbaum, F., & Stapel, S. (2022). Regional Organisations and Africa's Development Challenges (POLICY BRIEF #06 2022). UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies. <https://cris.unu.edu/regional-organisations-and-africas-development-challenges>
- Trisos, C. H., Adelekan, I. O., & Totin, E. (2022). Chapter 9: Africa | Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability; (Contribution of Working Group II to the IPCC Sixth Assessment Report, p. 172) [Report]. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://doi.org/10.1017/9781009325844.011>

UNCTAD. (n.d.). Escalating debt challenges are inhibiting achievement of the SDGs – UNCTAD SDG Pulse 2023. SDG Pulse UNCTAD. Retrieved June 27, 2023, from <https://sdgpulse.unctad.org/debt-sustainability/>

United Nations. (2015). Report of the High-Level Independent Panel on Peace Operations—World | ReliefWeb. United Nations. <https://reliefweb.int/report/world/report-high-level-independent-panel-peace-operations>

World Bank. (n.d.). World Bank Open Data: Population growth (annual %)—Sub-Saharan Africa. World Bank Open Data. Retrieved June 27, 2023, from <https://data.worldbank.org>

World Bank. (2023, June 6). Energy: Overview [Text/HTML]. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/topic/energy/overview>

World Health Organization. (2021). Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018 (Violence Against Women Prevalence Estimates). World Health Organization & The United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data (VAW-IAWGED). <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240022256>

World Meteorological Organization. (2022). State of the Climate in Africa 2021 (WMO-No. 1300, p. 52). World Meteorological Organization. https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=11512

World Resources Institute. (2023, May 30). Energy Access Explorer. World Resources Institute. <https://www.wri.org/initiatives/energy-access-explorer>

Om forfatterene

Morten Bøås er forsker 1 på NUPI og jobber i hovedsak med tema knyttet til fred og konflikt i Afrika, inkludert problemstillinger som landrettigheter og statsborgerskapkonflikter, ungdom, eks-stridende og det nye landskapet som tegner seg med hensyn til opprør og geopolitikk.

Stein Sundstøl Eriksen er forsker 1 på NUPI. Hans forskningsinteresser inkluderer stat-samfunnsrelasjoner, sårbare stater og hvordan politiske regimer endres, suverenitet og demokrati, som han har forsket på i bl.a. Tanzania, DR Kongo og Zimbabwe.

Jon Harald Sande Lie er forsker 1 på NUPI. Hovedtema for forskningen hans er internasjonal bistand, global styring og statsdannelse, med fokus på utvikling og humanitær bistand i Øst-Afrika, spesielt Etiopia og Uganda.

Kari Margrethe Osland er seniorforsker på NUPI. Oslands arbeid fokuserer overveiende på konfliktdynamikk, opprør, fredsoperasjoner og fredsbygging. Osland skrev doktorgrad om internasjonal bistand til politireform i land etter konflikt, og sammenlignet Afghanistan, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Serbia og Sør-Sudan.

Dette dokumentet er produsert på oppdrag fra Utenriksdepartementet.

NUPI
Norsk Utenrikspolitisk Institutt
C.J. Hambros plass 2D
PB 8159 Dep. NO-0033 Oslo
www.nupi.no | post@nupi.no

Dette dokumentet er produsert på oppdrag fra Utenriksdepartementet.

Norsk Utenrikspolitisk Institutt [NUPI] ble etablert i 1959, og er et ledende, uavhengig forskningsinstitutt på internasjonal politikk og områder av relevans for norsk utenrikspolitikk. Formelt er NUPI underlagt Kunnskapsdepartementet, men opererer likevel som en uavhengig, ikke-politisk virksomhet i alle sine faglige aktiviteter. Forskning utført ved NUPI spenner fra kortsiktig anvendt forskning til mer langsiktig, grunnforskning.

Foto: Thomas Julin/
[Wikimedia commons/ CC](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thomas_Julin)

